

Информација

За ревизијата на податоците за националните сметки и за имплементацијата на новата методологија ЕСС 2010

1. Ревизија на податоците заради методолошки подобрувања во согласност со ЕСС 95-Историјат

Државниот завод за статистика ги имплементира методологиите на ООН, СНС 93 и ЕСС 95 од почетокот на 1990 година кога се направени првите пресметки со премин од концептот на материјално производство кон концептот на национални сметки. Оттогаш до сега, ДЗС исклучително беше посветен на имплементирањето на меѓународните стандарди со цел податоците за земјата да ги направи споредливи со светот.

Во тие напори имаше неколку фази кога податоците се подготвуваа со лимитирана дезагрегација, а некои податоци од 1990 година ги инкорпорираа најважните делови од методологиите СНС 93 со изворите на податоци кои беа расположливи во ДЗС и другите административни извори на податоци и со адаптирање на соодветните класификации кои беа расположливи во статистичкиот систем на земјата.

Почнувајќи од 1997 година, ДЗС битно ги консолидира расположливите податоци и ги подобри методите на пресметка. Од таа година се продуцира конзистентна серија во однос на категориите на БДП.

Тековно, до 2010 година, се правени методолошки подобрувања. Првата поголема ревизија на серијата податоци за периодот 2003-2007 година е направена во 2010 година и тоа со имплементирање на регулативата, односно Методологијата за пресметка на финансиските услуги мерени индиректно во Финансискиот сектор и тие се дистрибуирани по сектори на активност, вклучувајќи ги и категориите на расходните агрегати на БДП. Пресметката е базирана на расположливите податоци од НБРМ за средствата за заеми и кредити по сектори, а методот за пресметка е препорачан со Методологијата ЕСС 95. Дел од вредноста на финансиските услуги мерени индиректно во расходните компоненти на БДП беше вклучена во категоријата импутирани станарини како меѓуфазна потрошувачка во делот на користењето на кредитите за станови и во делот на вредноста на финалната потрошувачка на домаќинствата - домаќинствата како потрошувачи. Таа ревизија се спроведе од 2003 наваму со што се јави пресек во серијата на податоци до 2003.

Друга поголема промена во 2010 за серијата од 2003 до 2007 година е направена кај пресметката на импутираните станарини кога во пресметката е земена стапката на поврат на капиталот од 2,5% со што се зголеми

оперативниот вишок кај секторот Домаќинства (иматели на станови), а со тоа структурата на овој агрегат (додадена вредност, меѓуфазна потрошувачка, амортизација и оперативен вишок) стана компарабилна со другите земји.

Тие две промени имаа влијание на зголемувањето на БДП за околу 2,8 % за годините 2003-2007 во однос на веќе објавените податоци. Тие промени се вклучени во ревизијата на податоците за серијата 2000-2012 во согласност со концептот на ЕСА 95.

Истовремено, ДЗС постојано работи на подобрување на изворите на податоци и нивно интегрирање во пресметките на националните сметки, како и на подобрување на методите за пресметка на неопфатената економија.

Од 2009 година во ДЗС се применува искуството и препорачаниот метод за опфат на неопфатената економија од ОЕЦД и ЕВРОСТАТ. Податоците за неопфатената економија секогаш се прикажуваа во редовните публикации за БДП. Заради потребата од детално преиспитување на изворите на податоци и примената на соодветни методи за пресметка на неопфатената економија, како и расположливоста на нови податоци од УЈП, од годишниот специјален прашалник за државна евиденција, податоци од анкетите на ДЗС за цената на трудот и АРС, ДЗС направи ревизија на пресметките во ставките за опфат на исцрпноста и тоа за приходите во натура, како што се користењето на службените возила за сопствени потреби, третирањето на менаџерските трошоци и трошоците за управни одбори како средства на вработените наместо трошоци на деловните субјекти.

При последната ревизија во 2014, во ДЗС се направени пресметки на илегалната економија базирани на препорачаните методи - количина по цена за ставките проституција и дрога и пресметка за вредноста на напојниците во рестораните, фризерниците и такси-превозот во кои делумно е вклучена и потрошувачката на нерезидентите. Тие пресметки имаат импликација на аутпутот на меѓуфазната потрошувачка, но и на оперативниот вишок и тоа за индустриите кои се производители на тие услуги и на домаќинствата како производители, но и во потрошувачката на домаќинствата.

Еден од многу значајните методи за пресметка на вредноста на средствата и за пресметка на амортизацијата, не според сметководствената туку според методологијата за национални сметки, методот на постојано инвентарисување на основните средства, (ПИМ) не беше применет во публикуваните податоци бидејќи за пресметка на амортизацијата се користеа законските сметководствени стапки за амортизација и податоците од годишните сметки на деловните субјекти. Користењето на сметководствените податоци не овозможуваше вредноста на средствата да се искаже по т.н. цена на замена, односно пазарна сегашна вредност. Поради тоа што импутираните станарини се пресметуваат по т.н. трошочен метод, вредноста на становите е од особена важност за пресметка на оперативниот вишок на секторот Домаќинства. Вредноста на становите, пред примената на методот ПИМ се пресметуваше преку бројот на станови според последниот Попис на населението, домаќинствата и становите од 2002 година, кога и се направи методолошка

ревизија на вредноста на импутираните станарини врз основа на пресметаната вредност во таа година.

Методот ПИМ во подготвените ревидирани податоци се примени во пресметката на вредноста на становите (со користење на состојбата на бројот и површината на становите, просечната градежна цена и тековните инвестиции во нови станови, базирано на податоците од градежната статистика во ДЗС). Со помош на овој метод се направи пресметка и на вредноста на патиштата и делот за машини и опрема. Животниот век на средствата се пресмета во согласност со препорачаните времетраења од земјите во регионот и со оценка на експертите во земјата. Новата пресметка имаше импликација на пресметката на импутираните станарини според методот на трошоци поради новата нето-вредност на становите. Вредноста на амортизацијата кај секторот Држава, главно поради пресметката на вредноста, односно амортизацијата на патиштата и транспортните средства, во овој сектор се зголеми. Исто така, кај производството за сопствени потреби пресметан е т.н. mark-up factor - профит со цел вреднувањето да се изврши на ист начин како и пазарното производство. Со новата пресметка е променета и вредноста на состојбата на средствата и вредноста на инвестициите.

Од 2005 година ДЗС продуцира и многу го подобри квалитетот на податоците во табелите на понуда и на побараувачка овозможувајќи им на тој начин на корисниците да имаат аналитичка табела на понудата од домашно и увозно производство и дистрибуцијата на меѓуфазната потрошувачка. Со работата на тие табели во пресметките на податоците од националните сметки се подобруваат и некои од податоците од производниот и од расходниот метод, како и податоците за пресметка на агрегатите по постојани цени.

Со користење на табелите на понуда и на употреба, исто така, се направени подобрувања во однос на процесот на билансирање со што се доби конзистентност меѓу бруто-производството и расходната страна на БДП.

Во ревидираната серија на податоци, исто така, се внесени ревидираните податоци за извозот и за увозот од БОП, направени до главната ревизија според Прирачникот бр. 6 на ММФ.

Работата на примената на податоци со подобар квалитет во пресметката на податоците по постојани цени, исто така, беше предмет на ревизијата .

2. Промена на NACE Rev.2

Податоците за додадената вредност, од периодот 1997-2008 се објавуваа според Класификацијата на дејностите НКД РЕВ 1. Од 2009 податоците се објавуваат според НКД РЕВ. 2 што претставуваше прекин во серијата. Во ДЗС сметавме дека оваа промена треба да се направи заедно со поголемата ревизија која се подготви во 2014, така што серијата 2000-2012 сега е прикажана според НКД РЕВ. 2.

Содржински, нивоата на Класификацијата на дејностите се зголемени. Агрегацијата на податоците за национални сметки во согласност со новата програма за трансмисија и публикување изгледа вака:

A*3-агрегација - земјоделство, шумарство; преработувачка индустрија, гас и водоснабдување ,градежништво и услуги

A*10 на ниво на буква - сектор од NACE REV.2

A*21 -оддел од NACE REV.2

A*38- оддел NACE REV.2

A*64- оддел NACE

A*88 - оддел NACE

Со цел да се обезбеди континуитет на серијата на податоци, во ДЗС е направена нова пресметка на податоците за периодот 2000-2008 по дејности и тоа со изворните податоци за 2000-2008 година со примена на бенчмаркирање, односно со соодветната структура од референтната 2008 година. (Серијата според ЕСС 2010 ги содржи податоците во согласност со НКД РЕВ. 2). Импликацијата на промената од едната во другата класификација се одразува во додадената вредност, меѓуфазната потрошувачка и во бруто-производството по дејности, како и кај бројот на вработени.

3. Секторски сметки

Целосната имплементација на методологијата на националните сметки подразбира пресметка на трансакциите во економијата меѓу институционалните сектори - Нефинансиски претпријатија, Финансиски претпријатија, секторот Држава, секторот Домаќинства и секторот Непрофитни институции што им служат на домаќинствата. Претставувањето на податоците по сектори, исто така, овозможува да се види задолжувањето, односно позајмувањето во секој сектор.

Тоа пресметување на податоците по сектори се одрази на податоците за одредени категории на целата економија и тоа на расположливиот доход, штедењето, нето-позајмувањето, но пред сè, на структурата на економијата според институционалните сектори.

Податоците по сектори се подготвени според ЕСС 95 за периодот 2008-2012 година.

4. Имплементација на ЕСС 2010

Потребата од промена на методологијата ЕСС 1995 година произлезе од потребата за мерење на новите технолошки и економски феномени базирани на промената на економското опкружување, но и од развојот на услугите кои стануваат сè позначајни во економиите на земјите.

Методологијата ЕСС 2010 е усвоена со Регулатива на Европскиот парламент, објавена на 26 јуни 2013 година и нејзината примена е од 2014 година.

Препознаени се повеќе полиња за промени во методологијата за национални сметки во полза на корисниците, но од аспект на ДЗС и статистичките институции, тоа значи промена не само на методите за пресметка, туку и на напорите да се обезбедат соодветни, односно дополнителни податоци.

Промени во ЕСС 2010

Промените во новата ЕСС може да се карактеризираат како промени кои имаат влијание на БДП и промени со кои се дополнуваат, дообјаснуваат дефинициите и категориите во националните сметки. Поважните промени се однесуваат на:

- Прикажување на издатоците за истражување и развој како инвестиции, односно како основни средства во билансите на состојба во делот на интелектуалната сопственост;
- Трошоците за набавка за воена опрема кои според ЕСС 95 се третираат како трошоци на меѓуфазна потрошувачка, да се прикажуваат како вложувања во основни средства;
- Проширена е листата на финансиски средства со финансиски деривативи;
- Промени во прикажувањето на пензиските обврски;
- Прикажување на вредноста на стоките испратени за понатамошна преработка на нето-основа (значајна импликација во табелите на понуда и на употреба);
- Промени во секторизацијата на институционалните сектори, на Финансискиот сектор и особено за специјално креираните претпријатија на државата во странство.

Имплементација на ЕСС 2010 во ДЗС

Државниот завод за статистика, со цел да обезбеди споредливост на податоците со другите земји и декларирајќи ја хармонизацијата како најголем приоритет, во текот на 2013 година подготви акциски план - документ подготвен заеднички со НБРМ и МФ, со цел да ги одреди чекорите во имплементацијата на ЕСС 2010.

При подготвувањето на документот се тргна од расположливите податоци за кои веќе постојат собрани податоци (административни или од истражувања), потребата и обемот за прибирање на дополнителни податоци за некои од новите промени и расположливите човечки ресурси за спроведување на промената.

Две позначајни промени од ЕСС 2010 се имплементирани во ДЗС според оценката на нивното влијание на БДП и според расположливите податоци.

Истражување и развој

Третманот на издатоците за истражување и развој како инвестиции, односно како основни средства, е многу важна методолошка промена. Од аспект на сметководствените правила, многу се ригидни дефинициите за тоа кога издатоците за истражување и развој треба да добијат третман на основни средства (според новата ЕСС, под основно средство се подразбира средство што има век на употреба повеќе од една година и вредноста на средството не е

определена што не е случај со ЕСС 95 кога како основно средство се сметаше средство кое има вредност од 500 евра според цените од 1995).

Исто така, во расположливите сметководствени податоци, издатоците на компаниите за истражувања и развој се третираат како трошоци и тие не може едноставно да се рекласифицираат во инвестиции. Тоа е особено тешко кога станува збор за истражување и развој за сопствени потреби. Трошоците на стручните работници и средствата вложени во истражувањата за сопствени потреби не се алоцирани во компаниите во посебни деловни единици и тешко е без дополнителни податоци да се издвојат за оваа цел.

Во ДЗС се спроведува истражување "Годишен извештај за научната и истражувако развојната дејност" според препорачаниот прирачник ФРАСКТИ на ОЕЦД. Со ова истражување се добиени податоци за трошоците за истражувања, односно приходите на истражувачките институции. Од тие базични податоци продуциран е аутпутот за истражување и развој - инвестициите. Импликацијата на третманот на издатоците за истражување и развој е во ставката инвестиции, пред сè, и во намалувањето на меѓуфазната потрошувачка за тој дел во производствените компании, односно на делот за индивидуална потрошувачка во секторот Држава.

За пресметка на амортизацијата на оваа ставка е користен методот ПИМ и животен век од околу 10 години. Пресметаната амортизација во секторот Држава има влијание бидејќи производството во тој сектор се пресметува како збир на трошоците.

Третман на воената опрема

Според ЕСС 95, издатоците за воена опрема се сметаа како трошоци, а само издатоците за вооружување, транспортни средства и инфраструктура што може да служи за цивилни потреби, имаа третман на инвестиции.

Според новата методологија ЕСС 2010, трошоците за набавка на воена опрема се третираат како инвестиции и соодветно се регистрираат во активата на институцијата како средства, односно залиха. Со цел да се направи пресметка на овој вид средства според методот ПИМ, во ДЗС се обезбедени соодветни официјални податоци од повеќе извори и направена е пресметка на амортизацијата со просечен век на средствата од околу 10-15 години.

Делот за амортизацијата е пресметан во аутпут на секторот Држава.

Промена во податоците од платниот биланс

Имплементирањето на Прирачникот на Меѓународниот монетарен фонд бр. 6 е спроведено од страна на НБРМ и е во контекст на промената во согласност со ЕСС 2010.

Новите податоци за извозот и за увозот на стоки и на услуги од НБРМ се интегрирани во податоците во серијата ЕСС 2010.

Со интегрирањето на тие податоци постигната е конзистентноста на податоците за пресметка на БДП и на трансакциите во секторските сметки според методологијата СНС 2008 и ЕСС 2010, особено на методолошката промена на принципот на сопственоста каде што според Прирачникот бр. 6 на ММФ се смета дека кај стоките за доработка нема пренос на сопственоста при што само вредноста на услугата се вклучува во производни услуги за доработка на стоки во туѓа сопственост, во рамките на компонентата услуги.

Ефекти од применетата ревизија

БДП, ревидирани податоци, ЕСС 95 и ЕСС 2010

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
БДП, публикуван податок ЕСС 95, мил. ден	236 389	233 841	243 970	258 369	272 462	295 052	320 059	364 989	411 728	410 734	434 112	459 789	458 621
БДП, ревидиран податок ЕСС 95, мил. ден	246 370	246 447	255 069	266 330	278 681	306 351	332 618	369 989	412 792	411 810	435 033	461 698	464 067
% на промена во однос на публикуваниот податок	4.2	5.4	4.5	3.1	2.3	3.8	3.9	1.4	0.3	0.3	0.2	0.4	1.2
БДП, ревидиран податок ЕСС 2010, мил. ден	248 646	252 393	258 581	268 694	280 786	308 447	334 840	372 889	414 890	414 622	437 296	464 186	466 703
% на промена во однос на ЕСС 95 ревидираниот податок	0.9	2.4	1.4	0.9	0.8	0.7	0.7	0.8	0.5	0.7	0.5	0.5	0.6

Волуменски индекси

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
БДП, публикуван податок ЕСС 95	95.5	100.9	102.8	104.6	104.4	105.0	106.1	105.0	99.1	102.9	102.8	99.6
БДП, ревидиран податок, ЕСС 95	95.5	100.9	102.8	104.6	104.4	105.3	106.5	105.9	99.6	103.3	102.3	99.8
Ревидиран податок БДП, ЕСС 2010	96.9	101.5	102.2	104.7	104.7	105.1	106.5	105.5	99.6	103.4	102.3	99.5